

ПРИНЦИПИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Анотація. Запропоновано принципи територіального розвитку оптової торгівлі. Обґрунтовано, що основним є принцип комплексності, який передбачає комплексний підхід до функціонування територіального організаційно-економічного механізму оптової ланки із врахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на її діяльність.

Наголошено на виробленні принципових рішень щодо територіального розвитку організаційно-економічного механізму функціонування оптової торгівлі України в цілому.

Ключові слова: оптова торгівля, принципи, напрями, організаційно-економічний механізм, регіональний розвиток

Virt M., Kutsyk V.

PRINCIPLES OF IMPROVEMENT TERRITORIAL ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF THE WHOLESALE TRADE IN UKRAINE

Summary. The main principles of wholesale trade territorial development are proposed. The principle of comprehensiveness is substantiated as the basic one and it provides the comprehensive approach to the functioning of territorial organizational and economic mechanism of the wholesale link. The influence of internal and external factors is investigated also.

Keywords: wholesale trade, principles, directions, organizational and economic mechanism, regional development

1. Вступ

Одним із основних етапів більшості комплексних робіт із дослідження галузей народного господарства є розроблення напрямів і принципів вдосконалення їх територіальної активізації. Саме, цей найбільш конструктивний етап роботи дозволяє органічно поєднати теоретичні наукові висновки із потребами практики та цим самим реалізувати ефективне функціонування внутрішньої торгівлі, зокрема оптової.

Мета статті – визначити й охарактеризувати окремі принципи удосконалення територіального організаційно-економічного механізму функціонування оптової торгівлі.

2. Огляд літературних джерел і публікацій

Актуальність даного напрямку досліджень посилюється не розробленістю цього питання в економічній науці. Окремі праці присвячені переважно широким проблемам економіки, наприклад, державному регулюванню внутрішньої торгівлі та його пріоритетним напрямам [1, 2, 3, 4], проблемам регулювання товарного обігу [5] та іншим, але без викремлення ситуації у сфері оптової торгівлі, зокрема без розгляду принципів її функціонування.

3. Визначення та характеристика принципів територіального організаційно-економічного механізму функціонування оптової торгівлі

Зважаючи на міжгалузевий, інтегративний характер оптової діяльності, а також враховуючи складну ситуацію на оптовому ринку країни, проблеми вдосконалення територіального організаційно-еко-

номічного механізму оптової торгівлі важливо вирішувати комплексно, з врахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування оптової сфери.

До перших з них необхідно віднести насамперед врахування складових організаційно-економічного механізму оптової торгівлі, економічних інтересів суб'єктів оптової ланки, закономірностей розвитку вітчизняного та світового оптового ринку тощо. Зовнішні чинники відображають орієнтацію оптової діяльності на виконання певних суспільних функцій, тісний взаємозв'язок оптової сфери із реалізацією державних галузевих і регіональних програм, забезпечення вирішення соціально-економічних проблем.

Усі ці чинники знаходять своє відображення у певних принципах, якими необхідно керуватися при удосконаленні територіального організаційно-економічного механізму оптової торгівлі. Найважливішими з них є:

Принцип зумовленості оптової торгівлі ринковими процесами. Активізація функціонування територіально-економічного механізму оптової торгівлі (та відповідне посилення його впливу на соціально-економічний і територіальний розвиток регіонів) здійснюється економічними методами: через формування системи державних пріоритетів і політики розвитку оптової торгівлі, вдосконалення, переорієнтацію та реструктуризацію оптової ланки, мобілізацію наявних і потенційних джерел інвестицій у розвиток оптової сфери тощо.

Принцип об'єктивності територіальних процесів оптової діяльності, який пов'язаний з врахува-

нням об'єктивних іманентних територіальних особливостей окремих видів оптової діяльності. До таких територіальних особливостей необхідно, зокрема віднести: а) раціональність просторового розвитку оптової торгівлі, яка наочно проявляється та посилюється в умовах ринкової економіки; б) існування об'єктивних відмінностей у організаційно-економічному механізмі оптової торгівлі; в) нерівномірність розміщення оптових підприємств, що зумовлено значною територіальною диференціацією умов та чинників оптової торгівлі у регіонах і взаємодією двох протилежних за напрямом процесів: територіальної концентрації та деконцентрації оптової діяльності; д) об'єктивність утворення територіальних поєднань у оптовій сфері; е) високий динамізм територіальних процесів у оптовій торгівлі України.

Принцип зростання впливу глобалізаційних процесів на територіальну організацію економічного механізму оптової торгівлі. Важливо зазначити, що територіальна організація механізму оптової торгівлі розвивається під дією двох груп чинників, які принципово відрізняються за механізмом впливу на територіальні процеси.

Перша з них відображає особливості державної політики щодо розвитку організаційно-економічного механізму оптової торгівлі у регіонах. До чинників цієї групи відносяться: а) активна роль держави у розміщенні та структуруванні оптових підприємств у регіонах, що зумовлено важливим місцем оптової діяльності у механізмі державної соціально-економічної та регіональної політики; б) підвищена роль адміністративно-територіальних чинників у територіальному організаційно-економічному механізмі оптової торгівлі.

Чинники другої групи відображають процеси посилення глобалізаційних процесів і ринкових факторів на розвиток територіально організаційно-економічного механізму оптової торгівлі. Активізація міжнародної оптової торгівлі є одним з найважливіших сучасних чинників розвитку територіальної структури оптової ланки в Україні. Як свідчить світовий досвід, оптові підприємства із іноземним капіталом акумулюють вітчизняний підприємницький, державний та інший капітал, забезпечують доступ до сучасних технологій і тим самим сприяють формуванню національного внутрішнього ринку. На нашу думку, основними формами іноземних оптових підприємств є великі оптові центри типу „плати і забирай”, що працюють за принципом *cash-and-carry* [6] та дистрибутори іноземних фірм-товаровиробників.

Принцип самостійності оптової діяльності, в основі якого лежить певна незалежність оптової торгівлі відносно виробництва та роздрібною сфери. Оптова торгівля має всі ознаки самостійного виду економічної діяльності, зокрема: а) чітку цільову заданість на реалізацію функцій на макро- та мікро рівні; б) певну цілісність, яка забезпечується відповідною організаційно-функціональною структурою; в) наявність матеріального і фізичного базису (відображається через існування МТБ торгівлі, наявність суб'єктів оптової сфери, а також потоків това-

рів оптовими партіями); г) відносну незалежність суб'єктів оптової ланки щодо вибору об'єктів оптової торгівлі, обсягів і структури оптових партій; д) об'єктивність розвитку територіально організаційно-економічного механізму функціонування оптової торгівлі, що безпосередньо проявляється насамперед в умовах ринкової економіки.

Хоча й важливо врахувати значну роль держави у процесах розвитку територіально організаційно-економічного механізму оптової торгівлі у регіонах (що зумовлено важливим місцем оптової торгівлі у механізмі державної соціально-економічної та регіональної політики), активізація розвитку оптової торгівлі здійснюється переважно не директивними, а економічними методами через включення внутрішнього механізму оптового ринку. Вона здійснюється через покращення умов торгової діяльності у регіонах, зокрема через вдосконалення нормативної бази функціонування оптових підприємств, підвищення інвестиційної привабливості оптових структур у регіонах, зростання конкурентоспроможності регіональних оптових підприємств.

Принцип комплексності – відображає комплексний підхід до розвитку територіально організаційно-економічного механізму оптової торгівлі. Він пов'язаний з реалізацією комплексуючої функції оптової ланки, яка здійснюється у трьох основних формах: а) через дію мультиплікатора, який є потужним важелем активного розвитку та взаємозв'язку не тільки безпосередніх реципієнтів, але й пов'язаних з ними інших об'єктів виробничої та роздрібною сфери; б) через реалізацію міжгалузевих і регіональних проектів, які передбачають одержання інтегрально економічного (синергічного) ефекту; в) через розвиток міжгалузевих зв'язків і відносин між територіально організаційно-економічним механізмом оптової торгівлі та виробничою сферою і роздрібною ланкою.

Комплексний підхід до розвитку територіально організаційно-економічного механізму оптової торгівлі (і зокрема на рівні регіонів України), потребує забезпечення рівномірності економічного розвитку її регіонів. Проте для більшості регіонів України сфера оптової торгівлі є вкрай розбалансованою, адже 44% оптових підприємств було розташовано у трьох регіонах – м. Київ, Донецька та Дніпропетровська області [6]. Це не тільки знижує загальну ефективність та стабільність функціонування механізму, а й не сприяє розвитку альтернативних напрямів торговельної діяльності, що зрештою негативно впливає на рівень їх економічної безпеки. Слід наголосити, що ця теза не означає пропозиції досягнення однакової структури та обсягів оптової торгівлі у всіх регіонах України: вони повинні відповідати потребам конкретних регіонів і враховувати територіальну спеціалізацію господарського комплексу, що склалася під дією місцевих природних та соціально-економічних чинників.

Принцип „визначальної” ролі оптової діяльності у економічному розвитку регіонів. З одного боку ця роль зумовлена інтегративним характером оптової торгівлі як регіонального процесу. Зважаючи на свої сутнісні особливості, оптова діяльність безсумнівно відноситься до інтегративних проце-

сів. При цьому важливо зазначити, що вона активно впливає не тільки на компонентні процеси, а й на інші інтегративні процеси, зокрема на територіальний розвиток регіону.

З іншого боку, визначне місце оптової діяльності обумовлюється тими важливими функціями, які вона виконує у економіці. Головними з них є такі: торговельні, комерційні, виробничі, маркетингові. Зважаючи на активну функціональну роль територіально організаційно-економічного механізму оптової торгівлі у економіці держави, йому властивий тісний взаємозв'язок із соціально-економічними процесами на всіх рівнях – підприємства, галузі, регіону, країни, світу. На нашу думку, цей механізм є одним з головних чинників, що активізують, забезпечують розвиток процесів ланцюга „виробництво – роздрібна торгівля” і, зокрема, економічного розвитку регіонів. Важливу роль у регіональному розвитку відіграє ефект акселератора, тобто пришвидшення економічних процесів у результаті функціонування територіального організаційно-економічного механізму оптової торгівлі.

Принцип економічної ефективності оптової діяльності у регіонах. Відповідно до цього принципу був визначений один із методологічних принципів – принцип економічної результативності оптової діяльності у регіоні, згідно з яким аналізується не тільки фінансова, але й соціально-економічна та екологічна ефективність оптової торгівлі у регіоні, а в цілому – особливості впливу оптової діяльності на економічний розвиток регіону. Таке розуміння змісту цієї категорії зумовлено як сутністю територіально організаційно-економічного механізму оптової торгівлі, так і особливостями територіального бачення ролі чинника оптової ланки у механізмі регіонального розвитку.

Важливо зазначити, що цей принцип стосується оцінки економічної ефективності оптової діяльності в цілому, так й ефективності її територіальної організації. З цим аспектом пов'язаний ще один принцип – принцип регіональної ефективності оптової діяльності.

Принцип перспективності розвитку територіального організаційно-економічного механізму оптової торгівлі в основі якого лежить початковість місця оптової діяльності у сфері внутрішньої торгівлі. Цим і пояснюється перспективність, випереджаючий вплив оптової діяльності на економічний розвиток країни та регіонів, у тому числі на розвиток територіальної структури господарства.

У цьому контексті важливе значення має змістовна орієнтованість територіально організаційно-економічного механізму оптової торгівлі та його активність у здійсненні тих чи інших функцій у регіоні. Подальший розвиток механізму потребує впровадження новітніх досягнень науково-технологічного процесу, удосконалення існуючих і впровадження нових технологій тощо, тобто активізації інноваційних процесів. Зокрема, акцентування оптової діяльності на виконанні креативної функції (вона відображає вагому роль оптової торгівлі у просуванні товару від виробництва до споживання) сприяє майбутнім прогресивним структурним зру-

шенням у господарстві регіонів. Активність стимулюючої функції оптової торгівлі, яка базується на можливості оптової сфери бути імпульсом, каталізатором активізації економічних процесів і важливий ролі оптових підприємств у механізмі стимулювання регіонального розвитку, є вагомим чинником економічного розвитку на всіх територіальних рівнях.

4. Висновки

Формування територіального організаційно-економічного механізму функціонування оптової торгівлі повинно здійснюватись на перерахованих вище науково обґрунтованих принципах, які забезпечать його ефективний розвиток.

Численні та масштабні проблеми розвитку територіального організаційно-економічного механізму оптової торгівлі (значні територіальні диспропорції у рівні розвитку оптової торгівлі у регіонах; необхідність збалансування інтересів центру і регіонів щодо розвитку оптової ланки тощо) зумовлюють важливість не тільки обґрунтування стратегій оптової діяльності в окремих регіонах, але й вироблення принципових рішень щодо територіального розвитку оптової торгівлі в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальов А. Г. Державне регулювання внутрішньої торгівлі та його пріоритетні напрями за умов ринкової трансформації / А. Г. Ковальов // Підвищення конкурентоспроможності підприємств торгівлі і громадського харчування : зб. наук. праць. / [редкол. : О. І. Черевко та ін.]. – Харк. держ. акад. технол. та орг. харчування. – Харків, 2000. – С. 52-55.
2. Воробйов Б. З. Регулювання внутрішньої торгівлі у ринкових умовах / Б. З. Воробйов, Л. Г. Саркісян, В. Т. Базилев // Вісник ДонДУЕТ. – 2005. – № 3/2. – С. 170-175.
3. Піддубна Л. П. Питання державного регулювання розміщення торговельних підприємств / Л. П. Піддубна // Державне регулювання торгівлі в ринкових умовах : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24-26 жовтня 2001 р.) / [відп. ред. А. А. Мазаракі]. – К. : КДТЕУ, 2001. – С. 413-415.
4. Лігоненко Л. О. Державне регулювання розвитку внутрішньої торгівлі : сучасний стан та напрями удосконалення / Л. О. Лігоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 1 (19). – С. 52-57.
5. Шведчикова Т. М. Проблеми регулювання товарного обігу в Україні / Т. М. Шведчикова // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 11. – С. 34-45.
6. Куцик П. О. Організаційно-економічний механізм функціонування оптової торгівлі в ринковому середовищі : монографія / П. О. Куцик, М. Я. Вірт. – Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2011. – С. 84.
7. Боднарюк В. А. Застосування вартісно-орієнтованого підходу до управління прибутком торговельних підприємств / В. А. Боднарюк // Вісник Львівської комерційної академії / [ред. кол. : Башнянин Г. І., Апопій В. В., Вовчак О. Д. та ін.]. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 38. – С. 216-221. – (Серія економічна).